

Uusi nuoriso, vanhat haasteet? Sukupuolistuneen väkivallan kohtaaminen kouluissa

2020-luvun nuorisolle seksuaalinen itsemääräämisoikeus sekä sukupuoli- ja seksuaali-identiteettiin liittyvät kysymykset näyttäytyvät eri valoissa kuin edeltäville sukupolville. Kulttuuri on muuttunut monella tapaa yhtäältä moninaisuutta ja toisaalta yksilöllisiä ratkaisuja kunnioittavammaksi. Sukupuolistuneen väkivallan ongelma ei ole silti hävinnyt yhteiskunnasta. Aiemmin tunnistettujen väkivaltailmiöiden rinnalle on pikemminkin noussut lisää haasteita, kuten verkkoympäristössä tapahtuva häirintä ja seurusteluväkivalta.

Vaikka merkittävä määrä ihmisistä altistuu sukupuolistuneen väkivallan eri muodoille nuoruusvuosinaan, on lapsiin ja nuoriin kohdistuva väkivalta pysynyt pitkään piilossa ja poissa julkisesta, poliittisesta, lainsäädännöllisestä ja kasvatuksellisesta keskustelusta. Kouluissa ja oppilaitoksissa työskentelevät ammattilaiset ovat avainasemassa väkivallan ja sen vaikutusten havaitsemisessa, mutta heille ei ole tarjolla aihepiirin kattavaa koulutusta. He tarvitsevat ajantasaista ymmärrystä sukupuolistuneesta väkivallasta ilmiönä sekä toimintamalleja puuttumiseen.

Työryhmässä keskitytään sukupuolistuneen väkivallan kohtaamisen institutionaalisiin ja affektiivisiin käytäntöihin koulukontekstissa, erityisesti yläkouluissa, lukioissa ja ammattioppilaitoksissa. Sukupuolistuneella väkivallalla tarkoitetaan tässä yhteydessä vahingoittavaa vallankäyttöä, ahdistelua, häirintää, syrjintää, verkkoympäristössä tapahtuvaa väkivaltaa ja häirintää sekä henkistä ja fyysistä väkivaltaa, joka kytkeytyy seksuaalioikeuksiin ja/tai sukupuoleen. Esitelmissä etsitään keinoja vahvistaa opettajien ja muiden kouluissa työskentelevien ammattilaisten valmiuksia havaita ja puuttua sukupuolistuneen väkivallan eri ilmiöihin. Heillä on tärkeä mahdollisuus olla mukana rakentamassa turvallista tulevaisuutta lapsille ja nuorille.

Työryhmässä esitellään kansainvälisen ERASE GBV -hankkeen alustavia tuloksia. EU-rahoitteisessa hankkeessa tutkimusta tehdään samanaikaisesti Suomessa, Kroatiaassa ja Espanjassa. Tutkimuksen lisäksi hankkeen tavoitteena on tuottaa kasvatustalokien ammattilaisille verkkokoulutuskokonaisuus sukupuolistuneen väkivallan ennaltaehkäisyyn ja siihen puuttumiseen (ks. <https://projects.tuni.fi/erasegbv/>). Tampereen yliopiston tutkimusryhmään kuuluvat ja tätä työryhmää koordinoivat: Marita Husso, Satu Lidman ja Helena Päivinen.

Marita Husso:

Sukupuolistunut väkivalta, vastuullisuus ja eettisesti kestävä toimijuus kouluissa ja kasvatustalalla

ERASE GBV eli *Education and Raising Awareness in Schools to Prevent and Encounter Gender-Based Violence* -hankkeessa tutkimuksen kohteena ovat väkivallan kohtaamisen valmiudet ja tietoisuuden lisääminen erityisesti sukupuolistuneen väkivallan ja vallankäytön eri muodoista ja niihin puuttumisen mahdollisuuksista. Hankkeessa

jäsennetään väkivallan kohtaamisen institutionaalisia ja affektiivisiä käytäntöjä kouluissa ja kasvatusalalla vastuullisen ja eettisen toimijuuden näkökulmasta. Tutkimuksessa hyödynnetään affektiteorioita sekä organisaatiotutkimuksen, intersektionaalisuuden, ruumiillisuuden ja haavoittuvuuden näkökulmia, ja jäsennetään eletyissä suhteissa muotoutuvia sukupuolitapaisuuden esireflektiivisiä ja tiedostamattomia ulottuvuuksia taidelähtöisillä menetelmillä.

Yksittäistapaus-lyhytelokuvat toimivat hankkeessa tutkimuksen ja opetuksen välineinä. Niillä on merkittävä tehtävä sekä tietoisuuden lisääjänä ja aihepiiriin liittyvän torjunnan purkajana että tunteiden käsittelemisen ja ilmiön analysoimisen tukena. Lisäksi aineistona ovat opettajilta, opettajaopiskelijoilta, koulukuraattoreilta, terveydenhoitajilta ja psykologeilta Suomessa, Espanjassa ja Kroatiaassa kerätyt kyselyt ja haastattelut. Puheenvuorossa esitellään hankkeen alustavia tuloksia ja mahdollisuuksia väkivallan kaltaisten sensitiivisten aiheiden käsittelemiseen kouluissa.

Satu Lidman:

Nuoriin kohdistuva sukupuolistunut väkivalta – miten kielenkäyttö luo todellisuuksia?

Sanavalinnoilla on aina seurauksensa, niin tieteessä kuin arjessa. Kieli kantaa asenteita ohjaten sekä ajattelua että toimintaa. Sen avulla voidaan tarkoituksellisesti mutta usein tiedostamatta pitää yllä syvältä historiasta juontuvia valtarakenteita, mutta myös edesauttaa niiden murtumista. Uudet termit, tai jo käytössä olleille käsitteille annetut tarkentuneet sisällöt, ovat tärkeitä instrumentteja sekä tutkimuksen tekemisessä että tutkimustulosten raportoinnissa laajemmille yleisöille.

Puheenvuorossani tarkastelen nuoriin kohdistuvaa sukupuolistunutta väkivaltaa Erase GBV -hankkeen lähtökohdista käsin. Pohdin erityisesti sitä, millaisia teini-ikäisiin kohdistuvia väkivaltailmiöitä tämän käsitteen avulla voidaan tavoittaa, ja miten tämä auttaa heitä opettavia ammattilaisia tunnistamaan, ennalta ehkäisemään ja puuttumaan väkivaltaan. Avaan hankkeessa kerätyn haastattelu- ja kyselyaineiston avulla sitä, millaisena kouluammattilaiset näkevät nuoria uhkaavan sukupuolistuneen väkivallan ja millaisia koulutustarpeita he tunnistavat itsessään tähän liittyen. Lisäksi kysyn, miten hiljaisuuksia olisi tulkittava: kertooko tietyistä teemoista vaikeneminen esimerkiksi tiedon tai kiinnostuksen puutteesta, vai onko kyseessä sanallistamisen ongelma?

Pohjaan esitykseni ajatukseen siitä, että sanoja ja kielenkäyttöön liittyvää keskustelua tarvitaan monilla eri foorumeilla. Ei ole yhdentekevää, miten ja millä käsitteillä asioista puhutaan, vaikkakin erilaiset valinnat voivat olla kontekstisidonnaisesti perusteltuja tai ymmärrettäviä. Tieteessä kehitetyn ja hyödynnetyn kielen avulla voidaan tukea tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden päämääriä sekä lisätä yhteiskunnallisesti merkittävien sisältöjen tavoitettavuutta. Sukupuolistuneen väkivallan tapauksessa tähän liittyvät muun muassa kysymykset siitä, kuka nähdään – tai ei nähdä – potentiaalisena uhrina tai tekijänä.

Helena Päivinen:

Sukupuolistunut väkivalta koulussa - Puuttumisen haasteet ja mahdollisuudet

Sukupuolistunut väkivalta on moninaista ja monitasoista. Se herättää tunteita, se rikkoo ihmisten väkisen yhteyden ja se voi piilottautua rakenteisiin. Väkivaltaan puuttuminen vaatii toimijalta navigointia näillä erilaisilla toimintaa mahdollistavilla ja estävillä tasoilla.

Tässä esityksessä pohdin aikuisten ammattilaisten henkilökohtaisia lähtökohtia sekä yhteisön ja rakenteiden mahdollistamia paikkoja puuttua nuorisoon kohdistuvaan sukupuolistuneeseen väkivaltaan koulussa. Erase GBV -hankkeessa kerätyn kysely- ja haastatteluaineiston valossa havainnollistan kouluammattilaisten kokemuksia sukupuolistuneeseen väkivaltaan puuttumisesta, sen herättämiä tunteita, puuttumisen sudenkuoppia ja toisaalta onnistuneita kohtaamisia. Lisäksi pohdin moniammatillisen työn mahdollisuuksia ja haasteita usein ”vaikeaksi asiaksi” määritellyn sukupuolistuneen väkivallan kohtaamisessa.